

DEPORTĂRI PE PRINCIPII ETNICE – CRIME POLITICE ALE REGIMULUI STALINIST

Oleg CASIADI,

doctor în filosofie, conferențiar universitar

șef al Catedrei „Științe socioumane” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Valeriu HARABARA,

master în istorie, lector universitar al Catedrei „Științe socioumane”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Summary:

Mass deportations carried out by the Soviet authorities, remained a hot topic in science history. An important factor in addressing this issue had the Soviet collapse, which allowed the publication of several documents referring to deportations. However, this subject documentary is not fully covered because of the political factor that tries to speculate on this issue. Deportations on ethnic principles from Eastern Europe have been taken on the new territories occupied by the USSR returned to them after signing the Molotov-Ribbentrop Pact and were carried out in several stages. A repressive instrument used by the Soviets in the Second World War have been the preventive deportations, punishment applied for national membership from some nations that have invaded the USSR, thus demonstrating the Soviet attitude towards other minorities. The German, Finnish, Romanian, Hungarian, Bulgarian minorities were repressed. In Soviet historiography was attempted to justify the actions of the Stalinist authorities, being presented several arguments to try to prove the collaboration of these nationalities with the enemy and unwillingness to support the Soviet authorities. Therefore, all attempts to rehabilitate this regime did not succeed and the real side of the communist regime is the criminal.

Problema deportărilor din URSS a devenit un subiect actual în istoriografia universală, subiectul dat fiind abordat îndeosebi după colapsul sovietic. Acest interes a fost fundamentat de publicarea mai multor documente cu referire la deportări, surse ce erau în perioada sovietică secretizate. Un eveniment de cotitură l-a constituit adoptarea de către Sovietul Suprem al URSS din 14 noiembrie 1989 a unei hotărâri ce recunoștea nelegale și criminale actele de deportare comise de autoritățile sovietice [1]. Interesul față de problema deportărilor este determinat de aria extinsă a crimelor de acest tip ce au fost comise de diverse state pe întreg globul pământesc, crime ce s-au comis în urma unor conflicte militare pe teritorii încorporate în cadrul unor imperii sau state totalitare. În articolul dat ne vom referi la crimele săvârșite de autoritățile sovietice. Problema dată ne-a atras atenția din cauza proporțiilor crimelor date ce s-au răsfrânt și asupra teritoriului RSSM.

Cu toate acestea, subiectul dat nu este complet acoperit documentar, din cauza refuzului unor instituții de forță din Federația Rusă de a permite accesul la arhivele lor. Adăugăm aici și implicarea factorului politic care încearcă să speculeze pe problemele date.

Deportarea populației nu a fost întreprinsă doar de autoritățile sovietice, aceleași metode de reprimare au fost practicate în secolul al XIX-lea de către autoritățile țariste, ce au strămutat populația musulmană din Bugeac, Crimeea sau Caucaz [2]. Procesul deportărilor în estul Europei a fost cercetat de geograful Pavli Poliani care a demonstrat că Rusia țaristă și-a creat o ideologie științifică în problema deportărilor. Această doctrină a fost numită „Geografia instabilității”, unde Rusia era împărțită în regiuni locuite de națiuni favorabile, acestea fiind considerate slavii și teritoriile nefavorabile unde existau comunități puternice ale evreilor, germanilor, polonezilor, reprezentanților popoarelor din Caucaz. Teritoriile stabile erau considerate acelea în care populația slavă nu era mai mică de 50 %. Printre instrumentele utilizate pentru configurarea etnică a unor teritorii se practica deportarea elementelor de neîncredere [3].

Anume această practică a fost preluată de autoritățile staliniste, fiind îmbogățită cu elemente ideologice comuniste ce aveau ca scop crearea unei noi societăți fără diferențieri sociale sau specific etnice. Deportările întreprinse în URSS le-am împărțit convențional în două categorii:

- deportări pe principii de clasă;
- deportări pe principii etnice.

Dacă e să ne referim la deportările pe principiile de clasă, atunci evidențiem că acest fenomen a cuprins întregul teritoriu al URSS. Aceste crime au fost etichetate ca lupta cu chiaburimea, politică ce s-a răsfrânt și asupra RSSM. Promovarea acestor acțiuni era determinată, în primul rând, de dorința de a încheia procesul de colectivizare. Convingerea bolșevicilor că o parte din țărănime ar fi manifestat rezistență față de colectivizare, organizarea colhozurilor a fost însoțită de anihilarea acestor țărani. Această teză a fost enunțată pe data de 2 ianuarie 1941 de P. Borodin, secretar CC al PC din RSSM: „Acești dușmani pătrund în colhozuri și își vor continua activitatea de subminare a orânduirii colhoznice” [4].

În ceea ce privește deportările pe principii etnice, ele s-au răsfrânt asupra mai multor etnii cum ar fi polonezi, germani, ceceni, inguși, tătari etc. Pentru demararea acestor acțiuni etniilor date li s-au incriminat:

- dezertarea în masă din Armata Roșie;
- colaborarea cu inamicul;
- organizarea unor acțiuni de sabotaj;
- organizarea detașamentelor militare ce au luptat împotriva autorităților sovietice;

Procentul „trădătorilor” urma să depășească 50-60 % pentru de-

portarea întregii etnii [5].

Primul val de deportări pe principii etnice a avut loc în anii 1940-1941, acțiunile date au fost întreprinse pe noile teritorii ocupate care au revenit URSS în urma semnării Pactului Ribbentrop-Molotov [6]. Primii care au suferit au fost polonezii de pe teritoriile ocupate în septembrie 1939. În categoria celor deportați au intrat prizonierii de război și toți locuitorii de origine poloneză ce locuiau în apropiere de granițe. Deportările s-au efectuat în câteva etape: februarie 1940, aprilie 1940, iunie 1940 și mai 1941. În total în anul 1940 au fost deportate 275 000 de persoane, iar către 1941 numărul se ridică la 321 000 de persoane. Acțiuni similare au continuat în Țările Baltice și RSSM. De exemplu, pe teritoriul cuprins între Prut și Nistru acțiunile au demarat între 12-13 iunie 1941. Ca urmare, au fost arestate 5479 de persoane, iar 24 360 au fost deportate [7].

Un instrument represiv utilizat de sovietici în Al Doilea Război Mondial au fost deportările preventive, această pedeapsă nu se aplica pentru trădare direct, ci pentru apartenența națională la unele națiuni ce au invadat URSS în anul 1941. Anume acest fapt demonstrează atitudinea sovieticilor față de minoritățile germane, finlandeze, române, ungare, bulgare.

A fost supusă represaliilor și comunitatea germană. În ajunul războiului Al Doilea Război Mondial, pe teritoriul URSS erau 427 222 etnici germani [8]. Cele mai importante deportări au survenit după invazia Germaniei asupra URSS la data de 22 iunie 1941. Conform deciziei Sovietului Comisarului Norodnic al URSS din 26.08.1941 privind strămutarea populației germane, etnicii germani au fost transferați în următoarele regiuni: regiunea Krasnoiarsk (70 de mii), regiunea Altai (91 de mii), regiunea Omsk (80 de mii), regiunea Novosibirsk (92 de mii) și RSS Kazahă (100 de mii). Un nou val de deportări survine după retragerea frontului spre vest, ca urmare la începutul anului 1944 au fost deportați 70 de mii karaciai, 94 de mii kalmâci și peste jumătate de milion de ceceni [9].

Este de menționat că populația republicii Ceceno-Ingușetia era de 705 814 persoane dintre care 450 de mii de ceceni. La 29 ianuarie 1944 L. Beria, comisarul NKVD al URSS, a semnat instrucțiunea „Cu privire la modul de executare a strămutării cecenilor și ingușilor” [10]. În document se menționa că vor fi strămutați toți locuitorii republicii de origine etnică cecenă sau ingușă, inclusiv copiii. Trebuiau evacuați, de asemenea, și toți funcționarii de partid de origine cecenă, indiferent de postul ocupat în administrația republicii, inclusiv membri ai Partidului Comunist și ai consomolului. De asemenea, din acest document aflăm și motivele acestei deportări: „În perioada ofensivei germano-fasciste spre Caucazul de Nord cecenii și ingușii s-au manifestat antisovietic în frontul Armatei Roșii” [11]. În acest context observăm că a fost ignorat faptul că 17 000

de ceceni și inguși au luptat în armata sovietică, iar 9 ceceni au devenit eroi ai URSS.

Cea mai importantă operațiune de deportare a cecenilor și ingușilor survine pe data de 23 februarie 1944, când au fost deportate 97 365 de familii sau 459 486 de ceceni și inguși. Pe data de 7 martie 1944 a fost semnat decretul privind lichidarea Republicii Ceceno-Ingușetia. Aceeași soartă au avut-o și tătarii din Crimeea. Cea mai importantă operațiune de deportare a tătarilor a început pe data de 18 mai 1944 și a durat trei zile. În total au fost deportați 191 014 de etnici tătari [12].

În istoriografia sovietică s-a încercat să se îndreptățească acțiunile autorităților staliniste, fiind prezentate mai multe argumente ce încercau să demonstreze colaborarea acestor naționalități cu inamicul și lipsa de dorință de a susține autoritățile sovietice. Ca exemplu ne prezentau numărul luptătorilor de gherilă din Crimeea pentru anul 1943, dintre care atestate au fost 262 de persoane, dintre care doar 6 tătari. Iar în ianuarie 1944 din 3733 insurgenți numărul tătarilor era de 598, de asemenea, erau prezentate și date statistice privind numărul mare de dezertori, încât în ianuarie 1942 rata dezertării ajunse la 50 %[13]. Menționând aceste date, istoricii sovietici nu reflectă în mod intenționat poziția altor etnii, inclusiv dezertarea în masă a ucrainenilor și rușilor din armata sovietică. Prin urmare, toate încercările de a reabilita acest regim nu au sortii de izbândă iar adevărata latură a regimului comunist este cea criminală. Represaliile asupra unor popoare mici a servit ca scuză pentru acele eșecuri ce au avut loc la începutul războiului.

Să privim însă problema deportării și sub aspect juridic. Constatăm că deportările staliniste au fost ilegale, deoarece au încălcat Constituția URSS din 1936, precum și cea a republicilor unionale care constituiau URSS. A fost încălcat fiecare articol din Capitolul X al Constituției sovietice, care se referea la drepturile și obligațiunile fundamentale ale cetățenilor. Li s-a încălcat dreptul cetățenilor la „odihnă și concediu“ (art.119) „întreținerea la bătrânețe și în caz de boală ori pierdere a capacității de muncă”(art.120), educație (art.121), „libertatea conștiinței” (art.124), „inviolabilitatea persoanei” (art.127), „inviolabilitatea locuinței” (art.128) [14]. În acest context, menționăm și ilegalitatea deportărilor din RSSM din anii 1941, 1949, 1951. Constituția din RSSM din februarie 1941 garanta cetățenilor un șir de drepturi și libertăți, de exemplu, nimeni nu putea să fie arestat decât în urma unei hotărâri judecătorești ori cu sancțiunea procurorului (art.105) sau proprietatea personală era apărată prin lege (art.10) [15].

Recunoașterea acestor ilegalități ale autorităților sovietice s-a produs în timpul Congresului al XX-lea al Partidului Comunist PCUS din 25 februarie 1956. În șirul de crime comise de Stalin au fost incluse și

deportările mai multor etnii: kalmâcilor, cecenilor, ingușilor, balkarilor etc. [16].

În acest context ne referim și la practica internațională. Un prim document după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial este Carta Tribunalului Militar Internațional de la Nuremberg unde deportările au fost calificate drept „crime de război” și crime împotriva umanității. Este de menționat că în timpul procesului de la Nuremberg transferurile masive de populație înfăptuite de autoritățile germane au fost condamnate și de URSS. De exemplu, pe data de 26 februarie 1946, A.N. Smirnov a condamnat expulzarea populației din Polonia, Iugoslavia și Slovenia calificându-le drept crime împotriva umanității [17]. Considerăm că o realizare importantă privind condamnarea juridică a unor deportări masive de populație asemănătoare cu cea stalinistă este semnarea „Documentului Reuniunii CSCE de la Moscova” cu privire la dimensiunea umană” de pe data de 4 octombrie 1991, în care statele participante au declarat că vor respecta angajamentele luate în domeniul dimensiunii umane [18].

O atitudine față de aceste crime a fost luată și de către Republica Moldova în urma obținerii independenței. Pe data de 8 decembrie 1992, Parlamentul a adoptat „Legea Republicii Moldova privind reabilitarea victimelor represiunilor politice săvârșite de către regimul totalitar de ocupație”, scopul legii adoptate fiind „reabilitarea victimelor represiunii politice săvârșite pe teritoriul actual al Republicii Moldova, reintegrarea lor în drepturi politice, sociale și civile, precum și compensarea în măsura posibilităților a daunelor materiale pe care le-au suferit precum și lichidarea altor consecințe provocate de regimul comunist” [19].

Referințe bibliografice

1. И. В. Пыхалов, *За что Сталин выселял народы*, Москва, 2008.
2. Șt. Ciobanu, *Basarabia*, Editura Universitas, Chișinău, 1993.
3. П. Полян, *Не по своей воле. История и география принудительных миграций в СССР*, Москва, Мемориал, 2001, с. 326.
4. I. Varta, T. Varta, *Deportările în masă din RSS Moldovenească din 13-16 iunie 1941. Studiu. Documente*, Institutul Eudoxiu Hurmuzaki.
5. *Ibidem*, p. 6.
6. *Moldovenii sub teroarea bolșevică. Sinteze elaborate în baza materialelor Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist-totalitar din Republica Moldova*, Chișinău, Serebia, 2010.
7. *Ibidem*, p. 48.
8. *Депортация немцев* (www.wolgadeutsche/deport_dontenbank.htm).
9. *Принудительные миграции в годы второй мировой войны и после ее окончания* (www.memo.ru/history/deport/polyan2.htm).

10. P. Moraru, „Operațiunea «Cecevița» sau pedepsirea prin deportarea totală”, revista de politică, cultură și spiritualitate, în *Axa*, nr.7, februarie, 2009, p. 8-9.
11. *Ibidem*, p.8-9.
12. И. В. Пыхалов, *За что Сталин выселял народы*, Москва, 2008.
13. P. Goma, *Deportați „repatrieri”* (www.paulgoma.free.fr), p. 21-23.
14. *Ibidem*, p. 21-23
15. Gh. Cojocaru, *Tratat de Uniunea Sovietică*, Civitas, Chișinău, 2005, p.735.
16. P. Goma, *Deportați „repatrieri”* (www.paulgoma.free.fr), p. 21-23.
17. *Ibidem*, p. 21-23.
18. Gh. Cojocaru, *Operațiunea Sud. Culegere de documente*, Bons Offices, Chișinău, 2010, p. 484.